

Mariusz Urbanek

RUDOLF WEIGL

Zachránce
tisíců
životů

 CPRESS

Rudolf Weigl: Zachránce tisíců životů

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Mariusz Urbanek
Rudolf Weigl: Zachránce tisíců životů – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Rudolf Weigl:
Zachránce tisíců životů

Mariusz Urbanek

Obsah

Vlast se vybírá jednou	7
Junge Rudi	11
V pracovně profesora Nusbauma-Hilarowicze	19
No to se vstříkne do p... ..	22
Infekční prostor. Vstup zakázán	33
Krmiči, infikátoři, preparátoři	45
Rudolf, Zofia a Wiktor	51
Prvotřídní hlava, fanatik vědy	67
Na konci světa neboli v ltemni	79
Bezduvodné zabíjení zvířat je řezničina	89
Byl autorita a šéf, ale ne kaprál	97
Můžete být Weigl, já jsem Napoleon, ale platit se musí	119
Fraucimor Krále života	127
Rytíř komandér jede do Habeše	131
První pokušení profesora Weigla	143
Je vidět, že mě potřebují.....	161
Ausweis od Weigla	177
Třetina noci	207
Pod dohledem okupanta	217
Lvovský ostrov v Krakově	241
Ten kolaborant Weigl	249
Byl vyznamenán v rakvi	265
Krmiči	269
Byl to náš dědeček	285
Krmil jsem vši u Weigla	299
Život Rudolfa Weigla v datech	313

„Boj se skvrnitým tyfem dlouho nevypadal vůbec příznivě, až se na scénu dostal polský badatel, profesor Rudolf Weigl ze Lvova,“ uvedl francouzský biolog Charles Nicolle, laureát Nobelovy ceny z roku 1928.

Vlast se vybírá jednou

Historie se Rudolfu Weiglovi krutě vysmála. Poprvé přišel o šanci na Nobelovu cenu, protože chtěl být Polákem, a ne Němcem. Podruhé, když se objevili Poláci, kteří usoudili, že byl špatným Polákem.

Možnost podepsat volksliste dostal v červenci 1941 od generála Fritze Katzmanna, velitele SS a policie v haličském distriktu Generálního gouvernementu. Němci před několika dny obsadili Lvov. Pak ve Wuleckých kopcích zavraždili přes dvacet profesorů a členů jejich rodin. Mezi nimi byl i Weiglův kolega z Lékařské fakulty Univerzity Jana Kazimíra.

Rudolfa Weigla potřebovali. Jím objevená vakcína proti skvrnitému tyfu měla chránit před smrtí německé vojáky, kteří se připravovali k pochodu na Východ, na neznámé a epidemií ohrožené území. Velitelé německé armády si velmi dobře pamatovali, že za první světové války nemoci zabily miliony lidí. A nikdo nevymyslel účinnou látku proti tyfu, jenom Weigl. Chtěli ho mít na své straně.

Status *Reiche Deutscher* (říšský Němec) zaručoval bezpečí a privilegia příslušející německým občanům. Weigl přesto odmítl.

„Vlast se vybírá jednou. Já jsem svou volbu učinil v roce 1918,“ řekl německému generálovi.

Po dvacet let trvání Druhé Polské republiky nikdo nepochyboval, že je dobrým Polákem. Když v roce 1939 Lvov obsadili Sověti, nesnažili se nic měnit. Nejdůležitější pro ně byla vakcína.

Kdyby Rudolf Weigl podepsal volksliste, nemusel by nic předstírat. V jeho žilách polská krev neproudila. Narodil se v rakousko-německé rodině žijící na Moravě, v rakousko-uherské monarchii. Byl malým chlapcem, když jeho otec zemřel a matka se provdala za Poláka. Tak začal polský příběh Rudolfa Weigla. Od výuky jazyka, který doposud neznal.

Katzmann pro něj měl připravený cukr a bič. Za podpis sliboval vlastní ústav v Berlíně a... podporu třetí říše v Nobelově výboru.

V letech 1930–1939 nebyl Rudolf Weigl nominován na Nobelovu cenu pouze v jednom roce. Vždy však cenu získal někdo jiný. Lze předpokládat, že v roce 1941 nebo 1942 by tlak nacistického Německa na švédskou vládu a jejím prostřednictvím na Nobelův výbor mohl být úspěšný.

Když vědec odmítl, esesman mu připomenul profesory zavražděné ve Wuleckých kopcích. Nevylekal ho.

Spolupracovníci Rudolfa Weigla se domnívali, že odmítnutím přišel o šanci na Nobelovu cenu. Němci ho tolerovali, protože pro ně měl příliš velkou cenu. Souhlasil s výrobou očkovací látky pro wehrmacht, ale kladl si podmínku: On sám bude rozhodovat, koho ve svém ústavu zaměstná.

Matematika Stefana Banacha, básníka Zbigniewa Herberta, skladaatele Stanisława Skrowaczewského, herce Andrzeje Szczepkowského, geografa Eugenia Romera spojovalo jediné – krmili ve Weiglově ústavu vši potřebné pro výrobu vakcíny.

Krmiči byli významní vědci a velmi schopní studenti, kteří měli válku přežít, aby po jejím konci mohli pracovat pro Polsko. Vojáci Domácí armády, členové odboje a obyčejní lidé. Poláci i Židé. Odhaduje se, že v okupovaném Lvově dal Rudolf Weigl naději na život pěti tisícům lidí. Ausweis (průkaz) jeho ústavu umožnil bezpečně přečkat každou razii a vyhnout se deportaci na práce do Německa.

Po ukončení války odmítl nabídku zůstat ve Lvově a pokračovat v práci jako sovětský vědec. Vycestoval do Krakova, kde ho nikdo nechtěl. Tam se opět mluvilo o možnosti získat Nobelovu cenu. V roce 1946 se o Weiglovi začalo hovořit jako o jednom z nejžhavějších kandidátů na ocenění. Tehdy však několik závistivých konkurentů poznamenalo, že při výrobě vakcíny kolaboroval s Němci. Zradil.

Tato obvinění nikdy nebyla vyslovena oficiálně. Nikdy nedošlo k žádnému rozhovoru, nebyla sestavena komise, která by záležitost prošetřila. Šlo jenom o zničující pomluvu, proti níž se nebylo možné bránit.

Několik měsíců po válce představovala vážnou překážku.

Rudi (první zleva) se sourozenci Friedrichem a Lilly (Přerov, 1884)

Junge Rudi

„Vyrůstal na Moravě, v rodině, která vlastnila malou továrničku na kočáry a později vyráběla první automobily pro firmu *Austro-Daimler*,“ napsal po letech Rudolfův syn Wiktor Weigl.

V rodinných vzpomínkách přetrval obraz prosperující firmy, která se rozrostla z malé dílny založené v Prostějově roku 1842. V roce 1876 byla továrna přestěhována do Přerova. Na konci 19. století už prodávala své výrobky do celé Haliče. Měla pobočku v Krakově ve Smoleńské ulici 15, ve Vídni v Pestalozzigasse 6, její obchodní zástupci působili v Itálii a Egyptě. Výrobky *Kaiser und Königliche Hof Wagenfabrik J. Weigl* měl v nabídce i *Obchod vozidel a závodních saní* v Petrohradu, který sídlil (jak uvádí reklamní leták) v ulici Grosse Morskaja 21.

Na reklamním letáku z konce 19. století je vidět rozsáhlý areál továrny s velkými halami a vysokými kouřícími komíny. Podnik se chlubí šesti čestnými diplomy, které získal na expozicích ve Vídni a v Praze, velkou zlatou medailí, přivezenou z hlavního města Rakouska-Uherska v roce 1895, a pětáctýřiceti stříbrnými a bronzovými tuzemskými medailemi. V katalogu z roku 1880 továrna nabízí dvoumístné a vícemístné elegantní moderní kočáry a saně. Kočáry mají pro každé kolo samostatné tlumiče a brzdy, za zvláštní příplatek je výrobce vybaví sklápěcí střechou a čalouněnými sedadly v různých barvách, moderními petrolejovými lampami pro osvětlení cesty, a dokonce i gumovými koly.

V roce 1918, již v Československu, byla Weiglůva továrna největším domácím výrobcem automobilových karosérií. Rychle se vzchopila po požáru, jenž vypukl za první světové války, a stala se dodavatelem dílů pro automobilové továrny v Anglii, Belgii, Německu, Finsku nebo Palestině. Měla dokonce vlastní železniční vlečku dlouhou 500 metrů.

Rudolf Štěpán Weigl se narodil 2. září 1883 v Přerově.

Otec Friedrich Weigl a matka Elsa Kröslová byli občany mnoho-národnostní rakousko-uherské monarchie. Pocházeli z rodin usídlených na Moravě nejméně od počátku 19. století. První Weiglovi tam přišli pravděpodobně z Bavorska v době, kdy se ještě Rakušané a Němci přesně nerozlišovali. Ženy, s nimiž se ženili, měly česká jména: Lenková, Kožichová, Prchalová. Na konci 19. století už museli být na Moravě silně zakořeněni, protože v křestní knize chlapce, kterou vedl probošt římskokatolické farnosti sv. Vavřince, jsou jména Rudolfových rodičů zapsána i česky: Bedřich a Elsa. Rudolf byl jejich třetí dítě. Děti se jim rodily každé dva roky – nejprve nejstarší Lilly, pak Friedrich, který dostal jméno po otci, a nakonec Rudolf.

Když přišly do módy bicykly a každý moderní mládenec chtěl mít vozidlo s velkým kolem vpředu a malým vzadu, Weiglovi je začali vyrábět v olomoucké továrničce. Rudi, protože tak zřejmě rodiče chlapce oslovovali, měl necelé čtyři roky, když jeho otec při nešťastné nehodě zahynul. Podle rodinné tradice spadl z bicyklu při testování nového modelu. Zdánlivě bezpečná vozidla dokázala být velmi nebezpečná. Cyklista seděl ve výšce dvou metrů a chodidly nedosáhl na zem. Toto vyprávění potvrdil Henryk Mosing, nejprve student a následně patnáct let jeden z Weiglových nejbližších spolupracovníků. Mohl se o tom dozvědět přímo od něj.

Elsa po manželově smrti odcestovala se třemi dětmi k rodině do hlavního města císařství. „Jaké bylo majetkové vyrovnání Friedrichovy ženy s přerovskou rodinou, nevíme, avšak matka dědečka Tinka a strýčka Rudiho ve Vídni žila skromně,“ napsal po letech Fryderyk Weigl mladší, Rudolfův synovec. Žila z majetku po muži a z pronájmu pokojů studentům, kteří přijížděli do hlavního města za vzděláním. Byli mezi nimi i Poláci, mimo jiné Józef Trojnar. „Údajně se do prababičky zamiloval na první pohled,“ zapamatovala si rodinné vyprávění Rudolfova vnučka Krystyna Weigl-Albertová. Po nějaké době se za něj Elsa provdala. Společně pak vycestovali do Haliče. Žili v Jaslu, pak ve Stryji, kde Józef pracoval jako učitel na státní střední škole. Později se stal ředitelem c. k. reálné školy v Tarnopoli. Měli spolu dítě, Rudolfovu nevlastní sestru, které se doma říkávalo Mimi.

„Trojnar mladého Friedricha i Rudolfa, stejně tak i jejich sestru Lili, naprosto popoľštil,“ uvedl Rudolfův synovec. Předtím děti hovořily německy a česky, ale díky otčímovi přijaly ještě polštinu.

V roce 1896 začal Rudolf studovat na jaselském gymnáziu, které bylo oficiálně rakousko-uherské a císařsko-královské, neoficiálně však velmi polské a vlastenecké (mezi učiteli byli i účastníci lednového povstání roku 1863). Mladík se učil dobře, dokonce mívával vysvědčení s vyznamenáním, ale zpočátku polsky nehovořil zrovna nejlépe. V téže době (možná dokonce ve stejné třídě) byl studentem jaselského gymnázia Stefan Jaracz, po letech považovaný za jednoho z největších polských herců vůbec. O dvě či tři třídy níže studovali rovněž Hugo Steinhaus, budoucí spoluzakladatel Lvovské matematické školy, a Stanisław Pigoń, pozdější rektor Jagellonské univerzity a vynikající znalec Mickiewiczze.

V roce 1938 státní gymnázium v Jaslu, tehdy již nesoucí jméno krále Stanisława Leszczyńskiego, slavilo sedmdesát let od svého vzniku. V *Pamětní knize* vydané při této příležitosti se kromě historie školy, příležitostných vzpomínek nebo seznamu ředitelů a absolventů objevily odborné články tří studentů, kteří školu proslavili – Stanisława Pigoně (*Smutky mladého Orkana*), Huga Steinhause (*O lokalizaci neviditelných předmětů*) a Rudolfa Weigla (*Geneze bakterie skvrnitého tyfu*). „Světově proslulý vědec, objevitel vakcíny proti tyfu a jeden z kandidátů na Nobelovu cenu,“ napsal hrdě o chovanci kronikář školy, profesor Józef Kasprzak.

Po třech letech strávených v Jaslu se Józef Trojnar s ženou a dětmi přestěhoval do Stryje. Tady část Rudiho polského vzdělání vzali na sebe spolužáci. Po letech o tom Weigl vyprávěl svému asistentu Zbigniewu S. Pawłowskému. Stryjští gymnazisté se scházeli na louce za městem, kudy vedla železniční trať do Lvova. Když vlak projíždějící zatačkou zpomaloval, vystrkovali jeho směrem zadky. „Neslušně“ se otáčeli, napsal eufemisticky Weigl, a řvali:

„Zapomněli jsme květiny, abychom vás uvítali.“

Weiglovým spolužákem na gymnáziu ve Stryji byl pozdější spisovatel a historik Stanisław Wasylewski (a po jistou dobu i Kornel Makuszyński). Wasylewski vzpomínal, že nevlastní syn profesora Trojnara

(„osmák“, čili student maturitního ročníku) jako „syn matky-Němky“ ještě stále mluvil špatně polsky. Přesto však na hodinách přírodopisu zapáleně hájil evoluční teorii Charlese Darwina, která si k mnoha lidem teprve hledala cestu. Sám Weigl o tom později vyprávěl svému asistentu Zbigniewu Stuchlému.

V rodinném archivu vědce se dochoval drobný černý notes s citáty, které si jako student vypisoval z básní. Nejprve pouze německy, později už jen polsky. Není známo, kdy začal, nejstarší datum je 26. prosince 1902, objevuje se přitom v polovině zápisníku. První přepsanou básní je úryvek poemy rakouského básníka, satirika a novináře Moritze Gottlieba Schafira *Wilde Rosen (Divoké růže)*. Později následovaly citáty Goetheho, Schillera, ale rovněž Byrona, Shakespeara, La Rochefoucaulda, dokonce i Cicerona, *samozřejmě* v německých překladech. První polská báseň se objevuje na straně 14. Jedná se o část básně Nokturno Marie Konopnické.

*Do noci teskním, do stříbrného stínu,
aby mi oči planoucí zakryl něčím,
dal mi spánek, opojení na vteřinu...*

*Do noci teskním a slunci zlořečím,
Které všecek svůj jas na mě vrhá,
aby mi ukázal dělíci nás pouta.*

*Vím, že zbytečně, vím, že nadarmo,
ten spánek tichý ke mně přilétá,
a šeptá mi tvé jméno tajemno...*

Německá díla se od toho okamžiku objevovala řidčeji. Na dalších stranách notesu si student zaznamenal úryvky básní Michała Bałuckého, Adama Asnyka, Juliusze Słowackého, Adama Mickiewicze, opět Konopnické, Juliana Ursyna Niemcewicze, Władysława Syrokomli. Jsou mezi nimi i dnes zapomenutí básníci: Marian Gawalewicz, tehdy populární lvovský romanopisec a partner Gabriely Zapolské, nebo Konstanty Gaszyński, emigrant, který se po listopadovém povstání usadil ve Francii.

O studentu Lékařské fakulty Lvovské univerzity se říkalo:
pohledný, elegantní, okouzující (Lvov, 1906).

Výběr citátů svědčí o tom, že majitel zápisníku byl výstřední mladík. V přepisovaných pasážích je mnoho romantického stesku, vřelých vyznání, pohnutek duší nevinných a nářků utrpení kvůli nenaplněné lásce. Takové, o niž je nutné bojovat s celým světem, a někdy se s ní i skrývat kdesi daleko.

Vystupují v nich jarní květy opojně vonící a listy zářící nostalgií a padající za podzimních dešťů ze stromů. Hořící žár úst, který zchladí jen sladký nápoj polibku. A jsou slzy, které pálí v duši jako oharek, a hříchy, jež může rozhřešit jenom Bůh. V notesu se ocitl rovněž úryvek Mickiewiczovy *Nejistoty* s vyznáním: „I teskním po tobě a sebe sám se ptám: Je to snad přátelství? – nebo snad rád tě mám?“

Weigl si rovněž zapsal i tato slova z *Knihy národa polského a poutnictva polského*: „Na zbabělce jsou nepřísnejší zbabělci, na zloděje zloději a bláznů nejvíc se smějí druzí blázni. Člověk rozumný a odvážný je v řeči shovívavý.“

Ze Šlowackého *Anelliho* si přepsal: „Ale mějte naději: neboť naděje přejde z vás do příštích pokolení a oživí je, ale jest-li ve vás odumře, příští pokolení budou z lidí mrtvých.“

Poznamenal si rovněž několik frašek Mikołaje Biernackého užívajícího pseudonym Rodoć, který zemřel v roce 1901. „Žij a užívej; vzpínej se do výšin / neb jsi moudrý a svobodný stvoření / avšak bližního nesrážej ničím / neboť v boji jsou slzy jak kamení.“

Pozdější poznámky jsou vedeny méně systematicky. Obsahují různé adresy, jména spolužáků, časy odjezdů vlaků, technické kresby. Citáty se objevují méně. Po ukončení gymnázia se už Rudolf pravděpodobně nemusel věnovat četbě tak usilovně jako dříve.

Maturoval v roce 1903 na gymnáziu ve Stryji a okamžitě se zapsal na Lékařskou fakultu Lvovské univerzity. Jeho starší bratr ve Lvově už studoval právo, mnoho let byl soudcem, později advokátem. Lilly se provdala za Poláka, jenž několik let po svatbě zahynul při autonehodě. Sama zemřela při chirurgické operaci. Dochovaly se její dopisy matce psané hezkou polštinou.

Pracovna profesora Józefa Nusbauma-Hilarowicze (první zleva) na Lvovské univerzitě;
vedle něj stojí Rudolf Weigl, druhá zprava Zofia Kulikowská.

V pracovně profesora Nusbauma-Hilarowicze

Po sedm semestrů strávených na Lvovské univerzitě, která tehdy nesla jméno císaře Františka I., se Rudolf Weigl věnoval především zoologii. Později zahájil ještě studium medicíny, ale nikdy ho nedokončil.

Během studia mimo jiné navštěvoval přednášky Benedykta Dybowského, světově proslulého zoologa a (což jistě působilo na představitost mladého člověka) účastníka lednového povstání. V roce 1863 byl Dybowski dokonce komisařem povstalecké vlády pro Litvu a Bělorusko. Po pádu povstání ho Rusové uvěznili ve Varšavské citadele a odsoudili k trestu smrti oběšením. Výkonu trestu zabránila intervence německých biologů. Car Alexandr II. změnil rozsudek na dvanáct let sibiřského vyhnanství. Tam se vědec věnoval výzkumu fauny Bajkalského jezera a objevil neznámé druhy korýšů a ryb.

Dybowského nástupcem na katedře zoologie a srovnávací anatomie se stal profesor Józef Nusbaum, zakladatel Lvovské zoologické školy, budoucí školitel Weiglovy disertace. V roce 1907, po přijetí křtu, změnil své příjmení na Nusbaum-Hilarowicz.

Oba přednášející neskrývali, že jsou stoupenci Darwinovy evoluční teorie, proto se jistě Rudolf jako vyznavač darwinismu účastnil jeho přednášek s dvojnásobným nadšením. Teorii přirozeného výběru, kterou tento britský přírodovědec formuloval, ještě stále mnozí považovali nejen za objevnou, ale i podezřelou. Jen několik let před tím, než Weigl zahájil studium, byli Dybowski a Nusbaum napadeni na stránkách jedné Lvovských novin za „šíření bezbožnosti a zabíjení náboženského citění v mládeži“. Na obranu vědců vystoupili studenti, oba odměnili dlouhými ovacemi na přednáškách a do novin zaslali protesty.

Kromě toho si Rudolf zapsal několik předmětů mimo povinný seznam pro biology. Poslouchal přednášky z dějin filozofie a logiky profesora Kazimierze Twardowského, zakladatele Lvovsko-varšavské

filozofické školy. Zbigniew Stuchly vzpomínal, že se rovněž účastnil seminářů *O etickém skepticismu*.

V roce 1906 zveřejnil v bulletinu Akademie věd v Krakově svůj první vědecký článek *Über die gegenseitige Verbindung der Epithelzellen im Darne der Wirbeltiere* (O vzájemném spojení epitelových buněk ve střevech kroužkovců) a v roce 1907 dokončil doktorské studium. Stal se jedním z asistentů v ústavu Józefa Nusbauma-Hilarowicze. Staral se o studenty z vyšších ročníků, kteří pracovali na diplomové práci.

S vedoucím ústavu si rozuměl výborně. Oba byli workoholiky, pro oba byla nejdůležitější věda. Na univerzitě kolovala anekdota, jak se Nusbaum-Hilarowicz, který od svých asistentů vyžadoval práci po sedm dní v týdnu, nakonec rozhodl jim dát jednu neděli volno. Sám měl také po celý den odpočívat. Ale večer už to nevydržel. Rozhodl se, že se pouze ujistí, jestli je na pracovišti všechno v pořádku a zda hned zrána bude moci začít pracovat. V laboratoři zastihl skloněného nad mikroskopem... Weigla. „Vážím si jeho mimořádné lásky k vědě a přímo živelné vášně pro bádání samotné, aby odhalil vědeckou pravdu, a to prakticky bez ohledu na sebe,“ napsal o svém asistentovi o několik let později ve své autobiografii.

Pravděpodobně vzpomínkou na obhajobu Weiglovy disertační práce je ručně malovaná pohlednice, kterou si léta schovával; nakonec se dostala do sbírky Národního muzea v Przemyslu. Byla zaslána v roce 1907 ze Lvova, který tehdy nesl název Lemberg, a byla ofrankována pětihalérovou známkou s podobiznou císaře Františka Josefa. Adresátem byl doktor Rudolf Weigl, „specialista na hmyzí nemoci“. Na přední stranu její autor nakreslil orchestr složený z osmi různě velkých cizopasníků (devátý diriguje), kteří hrají (na kontrabas, violoncello, housle, klarinet, dvě flétny, tubu a bicí) koncert „na počest svého génia“.

V roce 1910 se Nusbaum a Weigl zúčastnili mezinárodního zoologického kongresu ve Štýrském Hradci. V *Kronice Lvovské univerzity* bylo hrdě zapsáno, že jak mistr, tak i jeho žák ilustrovali své přednášky mikrofotografiemi různých preparátů (snadno si lze domyslet, že je připravil sám Weigl), které představovali pomocí skioptikonu, tedy druhu promítacího zařízení umožňujícího zvětšení snímků. „Nádherné snímky preparátů dr. Weigla znázorňující nervové buňky upoutaly

značnou pozornost mnoha účastníků kongresu,“ dokládal hrdě autor *Kroniky*.

„Jeho mikroskopová fotografie i vědecké výkresy vzbuzovaly obdiv,“ potvrzoval Zbigniew Stuchly.

Tehdy se mladý asistent začal čím dál intenzivněji zajímat o mikrobiologii. Po letech vyprávěl Stuchlému, že pro nový vědní obor se nadchl rovněž Nusbaum-Hilarowicz, ale měl problémy s porozuměním rozdílu mezi pojmy „čistý“ a „sterilní“. Dle svého zvyku z dob svého mládí se snažil pláštěm dočistovat již sterilní mikroskopická sklička.

V ústavu Rudolf poznal Zofii Kulikowskou, která byla rovněž absolventkou Lvovské univerzity. Předtím působila jako učitelka v jedné lvovské dívčí škole. V ústavu byla dobrovolnicí a pomáhala jiným s pokusy, ale rovněž vedla samostatná bádání. Když Nusbaum-Hilarowicz ve své autobiografii vyjmenovával „mladé pracovníky, kteří se už hezky zapsali do dějin vědy“, zmínil také Zofii. Tehdy ještě nikdo netušil, že právě ona se stane Rudolfovou ženou.

V roce 1913 Rudolf Weigl zahájil habilitační řízení. Školitel, který chtěl asistentovi dát šanci předvést se před komisí, se ho zeptal na práci, kterou sám napsal. Nervózní habilitovaný na ni zjevně zapomněl. „Hilarowicz to okamžitě pochopil, a protože nechtěl způsobovat rozruch, okamžitě změnil téma,“ zapamatoval si Stuchly.

Dopadlo to dobře. Doktor Weigl byl úspěšně habilitován ze zoologie, srovnávací anatomie a histologie. Získal status tzv. privatdozenta, a to s právem přednášet na univerzitě, ovšem bez možnosti úvazku na vysoké škole a bez stálého platu.

No to se vstříkne do p...

V srpnu 1914 vypukla velká válka, která o čtvrt roku později, kdy se ještě více rozšířila po světě, vešla do dějin jako první světová válka. A spolu s ní propukla další pandemie skvrnitého tyfu v dějinách lidstva.

„Historie skvrnitého tyfu je dějinami neštěstí, bídy a ponížení lidstva,“ napsal ve vzpomínkách na Rudolfa Weigla Zbigniew Stuchly. Tyfus, též skvrnivka epidemická, byl vždy tam, kde byla bída, hlad a válka. V libovolném pořadí. Často vše začínalo válkou, kterou následovaly hlad a bída. Armády pochodující kontinenty roznášely nemoci, a přestože i místo opustily, tyfus zůstal a zabíjel už na vlastní pěst. Nejčastěji a nejsnáze na cestách, kudy prošlo vojsko, tam, kde se shromáždili lidé, kde panovala bída a špína, kde už předtím lidi oslabily jiné nemoci, ještě ne smrtelné. Tyfus přicházel „k hotovému“.

Zabíjel krutě, vůbec nemocnému nedával šanci se bránit. U nakažených se už po několika dnech dostavila čtyřicetistupňová horečka, zimnice, světloplachost, silné bolesti svalů a kloubů. Na pokožce, zvláště v oblasti břicha, se objevovaly červené skvrny a pak pupínky, které začínaly krváčet. Nemocní blouznili a mluvili z cesty, měli halucinace, upadali do bezvědomí. Zvyšoval se u nich počet bílých krvinek, zvětšovaly se srdce, játra a slezina.

„Prudký tyfus se zmocnil jeho organismu a hroze jej na dobro zničit. Kolem půlnoci počal nemocný blouznit; rozmlouval sám se sebou a přel se tvrdošijně o nesmrtelnost duše s černým kocourem, kterého v delieru viděl na kraji lůžka sedět. Zdálo se, že se bojí smrti, neboť několikrát zakmitla mu přes tvář nevléčitelná úzkost. Při každém pohybu Augustinovičově se lekal a chvěl se velmi nápadně, chvílemi zpíval třesoucím se hlasem a jako by ze sna různé veselé i smutné písně nebo hovořil se známými,“ popsal příznaky nemoci Henryk Sienkiewicz v románu *Na zmar*.

Než se objevila vakcína a na konci čtyřicátých let 20. století první antibiotika, tak na území, kde se vedly války, kde panoval hlad a chudoba, umíralo až šedesát procent nakažených tyfem. Mortalita rostla s věkem nemocných. Přežili nejsilnější, o něž se měl kdo postarat. Důležité bylo organismus chladit a podávat dietu bohatou na ovoce, zeleninu, mléko a maso.

Prokazatelné případy tyfu jsou zaznamenávány od 16. století, ačkoliv popisy nemoci lze nalézt už i v Bibli. Zabíjel tisíce lidí během třicetileté války, za kozáckých válek, v době švédské potopy (švédské invaze na polské území, pozn. překladatelky). Později v době napoleonských válek, při tažení Bonapartových vojsk do Ruska, a především za panického útěku zpět, kdy nebyl čas na nic, tím méně na hygienu. Pokaždé se počty obětí počítaly na desítky tisíc. „Známý americký mikrobiolog Hans Zinsser řekl, že právě vši vyhnaly Napoleona z Moskvy. Ustupující armáda roznesla epidemii po Evropě. Nejvíce zasaženy byly Litva a Bělorusko,“ uvedl profesor Stefan Kryński, Weiglův spolupracovník. Jenom ve Vilniusu tehdy zaznamenali přes třicet tisíc mrtvých.

Postupem času a s rostoucím počtem obyvatel na světě a dalšími válkami oběti přibývaly. Během krymské války v polovině 19. století zemřelo na tyfus sto tisíc vojáků, tisíce umíraly za rusko-turecké války v letech 1877–1878. Bylo samozřejmé, že se vypuknutím Velké války v roce 1914 drasticky zvýší počet obětí. A tak se také stalo. Tyfem onemocněly miliony lidí, umíraly stovky tisíc. V roce 1915 jenom v Srbsku zemřelo během šesti měsíců na skvrnitý tyfus sto padesát tisíc lidí. „Epidemie se stala skutečným bičem božím, vyliďňovala venkov i města,“ vzpomínal profesor Ludwik Hirszfild, který tehdy pracoval v jedné srbské nemocnici. Ještě horší situace panovala v Rusku, kde se v letech 1917–1921 tyfem nakazilo dvacet pět milionů lidí. Nejméně dva a půl milionu z nich zemřelo. Na polském území v ruském záboru to bylo podobné. O něco lépe na tom bylo území zbývajících dvou záborů postižených válkou.

Na podzim roku 1914 byl Rudolf Weigl povolán do lékařské služby v rakousko-uherské armádě. O dvacet let později se průkopník polské bakteriologie, profesor Jagellonské univerzity Odo Bujwid pochlubí, že

Weigla zachránil před osudem stát se potravou pro děla. Není známo, který okamžik služby lvovského privatdozenta měl Bujwid na mysli, ale určitě měl v rakouské armádě značný vliv. Před válkou, během epidemie skvrnitého tyfu, očkovał její vojáky.

Na začátku roku 1915 se Rudolf Weigl dostal na mikrobiologické pracoviště vojenské nemocnice v Przemysłu, v jejímž čele stál bakteriolog a epidemiolog, profesor Filip Eisenberg, jenž po několik let pracoval jako Bujwidův asistent na Jagellonské univerzitě – což navíc může potvrzovat jeho slova o záchraně mladého biologa před službou v zákopech.

V Przemysłu se měl Weigl zabývat původci cholery, ale chtěl pokračovat ve výzkumu tyfu započatém ve Lvově. O choleře se díky objevům Roberta Kocha z roku 1883 vědělo čím dál více, a ačkoliv se jí nepodařilo ještě zcela vymýtít, tato nemoc se zdála být pod kontrolou. Poslední epidemie na polském území proběhla na konci 19. století. Tyfus, jenž byl mnohem rizikovější a rozhodně méně probádaný, znamenal pro ambiciózního badatele podstatně větší výzvu.

Díky experimentům Józefa Moczutkowského, polského lékaře pracujícího v Oděse, se vědělo, že zdrojem tyfu je krev dříve nakažených lidí. K objevu přispěla náhoda. Moczutkowski si aplikoval krev nemocného tyfem, aby tak dokázal, že se nic nestane. Doposud známými metodami nenašel bakterie tyfu v krvi infikovaných, proto usoudil, že taková injekce je naprosto bezpečná. Brzy však u něj propukl těžký průběh skvrnitého tyfu. Později tuto cestu vývoje nemoci potvrdili další badatelé.

Další krok na cestě k poznání příčin tyfu učinil francouzský mikrobiolog Charles Nicolle. V roce 1909 dokázal, že přenašečem tyfu je obyčejná veš šatní, která před tím sála krev nemocného člověka. V roce 1928 za to získal Nobelovu cenu.

Objev byl tak banální, že by na něj podle Nicolla měl přijít každý nemocniční zřízenec, aniž by čekal na vyjádření lékaře. Francouz popisoval, že v nemocnici, v níž pracoval, zpozoroval zvláštní jev. Nemocní tyfem byli schopni infikovat osoby ve svém okolí jak při čekání v nemocniční čekárně, tak dokonce i poté, v šatně a prádelně. Po umytí a dezinfekci, když už byli pacienti převlečeni do nemocničního oděvu

a dostali se na pokoj, přestali být nakažliví. Lékaři trávili každý den mezi nemocnými skvrnitým tyfem mnoho hodin a žádný neonemocněl. Z toho Nicolle usoudil, že musí existovat přenašeč bakterie, který se na nemocniční pokoje po výměně šatstva a prádla nemocného a po jeho koupeli už nedostává.

Vyloučil mouchy, protože kdyby byly přenašeči, byl by tyfus pouze sezonním onemocněním. Zavrhl rovněž štěnice, neboť byly spojovány s konkrétním místem. Tyfus roznášený štěnicemi by se objevoval pouze v bytech dříve nakažených lidí. Podobné by to bylo v případě blech. A tak zůstávaly vši, které se vyskytují tím hojněji, čím je větší hustota lidí a citelnější chudoba. Právě ony, když sají krev nakažených, roznášejí tyfus dále. A válka pro ně byla rájem. Šířily se bleskově společně s pohyby vojsk a civilisty prchajícími před frontou. Znamenalo to, že v boji proti tyfu je nutné v první řadě bojovat proti výskytu vší. „Bez vší skvrnitý tyfus neexistuje. Přijde-li v dějinách civilizace doba, kdy vyhubíme vši, pak u nás skvrnitý tyfus zanikne,“ uvedl profesor Nicolle čtvrt století po svém objevu v přednášce na pařížském Pasteurově ústavu.

Další objevy následovaly čím dál rychleji. V roce 1910 Nicolle zveřejnil výsledky pokusů na šimpanzích, které dokazovaly pravdivost jeho teze. Američané Howard Taylor Ricketts a jeho asistent Rusell M. Wilder jeho zjištění potvrdili. Wilder kromě toho dokázal, že vši jsou schopny bakterii přenášet teprve po dvou až pěti dnech sání krve nemocného. Výzkum, který současně vedl rakouský parazitolog českého původu Stanislaus von Prowazek (Stanislav Provázek), potvrzoval shodu skvrnitého tyfu u lidí i u opic.

Ricketts a Prowazek nezávisle na sobě přišli ještě na něco dalšího. U vší nakažených skvrnitým tyfem objevili bakterii, která byla původcem onemocnění. Nestačili si však uvědomit, jak je jejich objev převratný. Oba se totiž během výzkumu nakazili a zemřeli. Ricketts v roce 1910 ve věku čtyřiceti jedna let a Prowazek v roce 1915 jako čtyřicetiletý. Výsledky jejich bádání definitivně potvrdil v roce 1916 brazilský patolog Henrique da Rocha Lima. Na počest obou zemřelých vědců pojmenoval bakterii roznášenou vší šatní a způsobující skvrnitý tyfus *Rickettsia prowazekii*.

Už se tedy vědělo, co je příčinou tyfu, byly zjištěny cesty šíření nákazy, ale stále nebyla nalezena účinná metoda, jak se před ní chránit. Boj s vešmi přinášel výsledky pouze při jejich hubení omezením na uzavřený prostor ohniska nákazy tyfu. Za války, kdy se nemoc šířila bleskově, to nebylo možné. Jedinou představitelnou metodou boje s infekcí bylo očkování ohrožených nemocí, nicméně nikomu se ještě nepodařilo získat účinnou vakcínu.

Jistou nadějí lidem ohroženým tyfem přinášela aplikace séra z uzdravujících se pacientů, ale o takové sérum byla nouze a kromě toho chránilo pouze po krátkou dobu. Nicolle si vstříknul injekci oslabených bakterií tyfu smíchaných se sérem a neonemocněl, ale děti, které jsou proti této nemoci teoreticky odolnější než dospělí, po aplikaci injekce dostaly tyfus v těžké formě. Nakonec se uzdravily, ale vydešený vědecký pracovník s experimenty přestal.

Velmi dlouho byl základním problémem nedostatek potřebného množství nakažených vší pro výrobu očkovací látky. Bylo možné je získat pouze od lidí nemocných tyfem, a to ještě pouze v určitém stadiu nemoci.

Vši se nakazily při sání krve nemocných. Po několika dnech vývoje tyfu měnily barvu na intenzivně červenou a spolu s výkaly a výměšky vylučovaly miliardy mikroskopických bakterií. Pokud je přenesly na jiného člověka, řetězec nákazy získal další článek. Pak stačila drobná ranka, šrám, dokonce obyčejné poškrábání se na pokožce, aby *rickettsie* pronikly do nového organismu. Mohly si dokonce na vhodnou příležitost počkat. Bakterie jsou životaschopné po dobu dvou až tří týdnů.

Vši se nenakazily mezi sebou, proto byl nutný hostitel, nejlépe právě infikovaný člověk a jeho krev. Bez jeho účasti v řetězci by bakterie nepřežily. A jelikož při nákaze tyfem lidem hrozila smrt nebo těžký průběh onemocnění, bylo zapotřebí najít metodu umělé infekce zdravých vší – zatím se však nevědělo, kde ji hledat.

„Boj se skvrnitým tyfem dlouho nevypadal vůbec příznivě, až se na scéně objevil vynikající polský badatel, profesor Rudolf Weigl ze Lvova,“ zmínil Nicolle během přednášky v Paříži v roce 1933. Právě Weigl světu ukázal, jak pomoci skleněné trubičky, která nebyla o moc silnější než vlas, zavádět do střev zdravých vší *rickettsie*. Po několika

dnech se trávicí trakt infikovaných vši měnil na chovnou stanici bakterií.

Na nápad, jak infikovat vši, přišel Rudolf Weigl právě ve vojenské nemocnici v Przemyslu. Tak to alespoň zmiňoval v rozhovoru se svým asistentem Henrykem Mosingem o několik let později. Tvrdil, že rozhodla náhoda. Ale lze se snadno domyslet, že pomohla také zraněná ctižádost samotného vědce.

Nenechal se přesvědčit k výzkumu cholery. Více ho zajímal skvrnitý tyfus a vši, které chtěl využít pro výrobu vakcíny. „Nezajímal se o hraní karet, nijak zvlášť také netíhl k pití alkoholických nápojů, takže se začal věnovat skvrnitému tyfu,“ tvrdil Mosing ve vzpomínkách na šéfa, ačkoliv zřejmě pohlacen vlastními výzkumy o ničem jiném vážně neuvažoval.

Filip Eisenberg, který dohlížel na práci laboratoře, nebyl spokojen s tím, že se mladý badatel nevěnuje tomu, čemu by měl. Nenechal se přesvědčit ani prezentací členovců nakažených tyfem. Bylo mu jasné, že dokud bude válka, nakažené vši Weiglovi k výzkumu chybět nebudou. Není však schopen získat jich více. Vši žijí krátce a válka jednou skončí. Epidemie tyfu pomine, nemocní nebudou, takže kde mladý bakteriolog vezme nový hmyz k výrobě vakcíny?

„Prosím vás, máte tady bakterii, dobře, že mi to ukazujete. Ale co? Vši se mezi sebou nenakazí? Ne! Infekce přechází na další generaci? Ne! To znamená co? Budete mít bakterie jenom tehdy, když máte nemocného? A není-li nemocný, pak není ani práce, protože nejsou mikrobi!“ Eisenberg se domníval, že Weiglův výzkum nemá budoucnost, tudíž ani smysl. Samozřejmě, vši jsou připraveny sát krev nemocných a pak napadat zdravé, ale navzájem se už nenakazí.

„Jestli nebudou chtít sát normálně, tak se jim to musí vstříknout do p...“ Weigl údajně zaváhal, jestli smí v přítomnosti profesora a nadřízeného použít takový výraz, proto větu dokončil jinak, „do zadního otvoru“.

Když na tu situaci Mosing vzpomínal, uvedl, že se Weigl rozhodl pro více odborný jazyk: „Jestli bude obtížné infikovat vši *per os* (ústně), pak to bude možné učinit *per rectum* (řitním otvorem).“

Ale Eisenberg byl Weiglovými slovy rozhořčen i tak. Mladý docent se rozhodl situaci zachránit.

„A vy si myslíte, že to nelze?“

Vzal tenoučkou kapiláru, pod mikroskopem a před zraky Eisenberga zavedl do střev vši kapku kapaliny.

„Skutečně, máte zlaté ruce,“ prohodil údajně Eisenberg. Když v roce 1917 odcházel z průmyslské laboratoře do Krakova, doporučil na své místo právě Rudolfa Weigla.

„V noci (Weigl) začal přemýšlet; jak by se tento způsob dal využít v praxi, a tak se zrodila metoda, díky níž Weigl jako první na světě založil laboratorní kultivaci bakterií tyfu na vších. Epitelové buňky střev vši infikovaných Weiglovou metodou se stávají svého druhu kultivačním médiem, v němž se mikrobi množí,“ napsal Mosing. Právě tato metoda profesora Nicolla nadchla. Následně se vypreparovaná střeva plná *rickettsií* rozmělnila ve skleněném moždíři a rozpustila ve fenolu, vznikla suspenze, z níž se připravila účinná vakcína chránící před tyfem.

Po několika měsících strávených v Przemyslu Weigl požádal o přemístění do jednoho zajateckého tábora, v němž c. k. armáda držela zajaté vojáky. Předpokládal, že právě tam mu vši nakažené tyfem chybět nebudou.

Dostal se do epidemiologické laboratoře záložní nemocnice v Tarnowě. Tam pokračoval ve výzkumu. Dalším problémem bylo najít způsob, jak udržet vši naživu, aby nedocházel materiál na přípravu vakcíny. Vhodným hostitelem v epidemiologickém řetězci se stala morčata. Aplikovaný preparát u nich vyvolával příznaky typické pro tyfus. Dalším krokem bylo přenést *rickettsie* z morčat zpátky do střev vší. Tak se mikrobi mohli udržovat při životě libovolně dlouho.

To však nedávalo záruku vzniku účinné očkovací látky. Pomohla náhoda, která mohla pro Weigla dopadnout velmi špatně. Když vsříkoval suspenzi bakterií další vši, poranil se skleněnou kapilárou. Po dvou týdnech dostal klasický, těžký tyfus. „Poskytl při tom poprvé nezvratný důkaz, že bakterie, které se množí prostřednictvím vší, jsou skutečně původcem tyfu,“ napsal Jan Starzyk, nejprve student, později asistent a po mnoho let Weiglův blízký spolupracovník, po válce profesor Jagellonské univerzity a Lékařské akademie v Krakově.

Současně Weigl usoudil, že když je nemocný, může sám krmit a infikovat tím vši potřebné k výrobě vakcíny. Umisťoval je do uzavřených dřevěných krabiček, které si připevňoval na stehna, lýtka nebo paže. Jím vymyšlené klíčky měly z jedné strany sítku z gázy. Díky tomu se vši mohly zakousnout do těla krmiče, ale nebyly schopny se dostat z „rakviček“, jak dřevěné krabičky nazvali Weiglovi asistenti.

Weigl si z břicha v silných horečkách sám vyříznul kousek pokožky potřebný pro biopsii, uvedl po letech Zbigniew Stuchly, tehdy již pracovník Lékařské akademie ve Wroclawi. Chtěl, aby to udělal některý z jeho spolupracovníků, ale všichni to odmítli. Zofii Kulikowské-Weiglové, která byla již několik měsíců jeho manželkou a nyní se o něj starala, diktoval poznámky a pozorování o rozvoji onemocnění. Věděl, že za několik dní při zvyšující se horečce ztratí vědomí a možná se už nikdy neprobere.

Zofiny poznámky se staly základem jeho první práce věnované skvrnitému tyfu, na jejímž základě byl přijat do Polské akademie věd. Když začal blouznit, Zofia musela předstírat, že nadále plní jeho pokyny. „Jinak by se velmi zlobil a nedal se vůbec uklidnit,“ vyprávěla později Stuchlému.

Přežil a po ústupu nemoci otestoval vyrobenou vakcínu, nejprve na morčatech, pak na sobě. Doložil, že aplikace suspenze s *rickettsiemi* ze střev dvou set padesáti vši u dříve naočkovaného člověka není smrtelná, ačkoliv samozřejmě může vyvolat horečku a slabost. Navrhl vojenským orgánům Rakouska-Uherska zahájení velkovýroby očkovací látky, ale než c. k. byrokracie návrh přezkoumala a vydala rozhodnutí, válka skončila.

Rudolf Weigl se domníval, že prodělaná nemoc mu poskytne imunitu na zbytek života. Přesto se však tyfem nakazil ještě jednou, opět náhodou a také ve vlastní laboratoři. Navzdory tomu názor nezměnil. Jeho vakcína se ukázala být opravdu účinná a za normálních podmínek před nákazou chránila. Avšak každodenní kontakt s tisíci nakaženými vešmi, jejich krmení, riziko vetření si výkalů, které pronikaly přes sítku klíček, do pokožky, ale především nevyhnutelné (i přes opatření) případy poranění nebo píchnutí se kapilárou se suspenzí

tyfu nemohly být bezpečné. Končily většinou infekcí s těžkým průběhem, několikadenní horečkou téměř 40 °C a ztrátami vědomí.

Po konci války byl Rudolf Weigl demobilizován. Vrátil se do Lvova a přijal místo asistenta na Katedře histologie a embryologie Lékařské fakulty Lvovské univerzity. Chtěl dokončit před válkou přerušené studium lékařství, ale obnovený polský stát pro něj měl jinou nabídku. Stal se členem Vojenské hygienické rady na Ministerstvu vojenských záležitostí Polské republiky a v roce 1919 stanul v čele Výzkumného pracoviště skvrnitého tyfu v Przemysłu, které bylo vytvořeno speciálně pro něj.

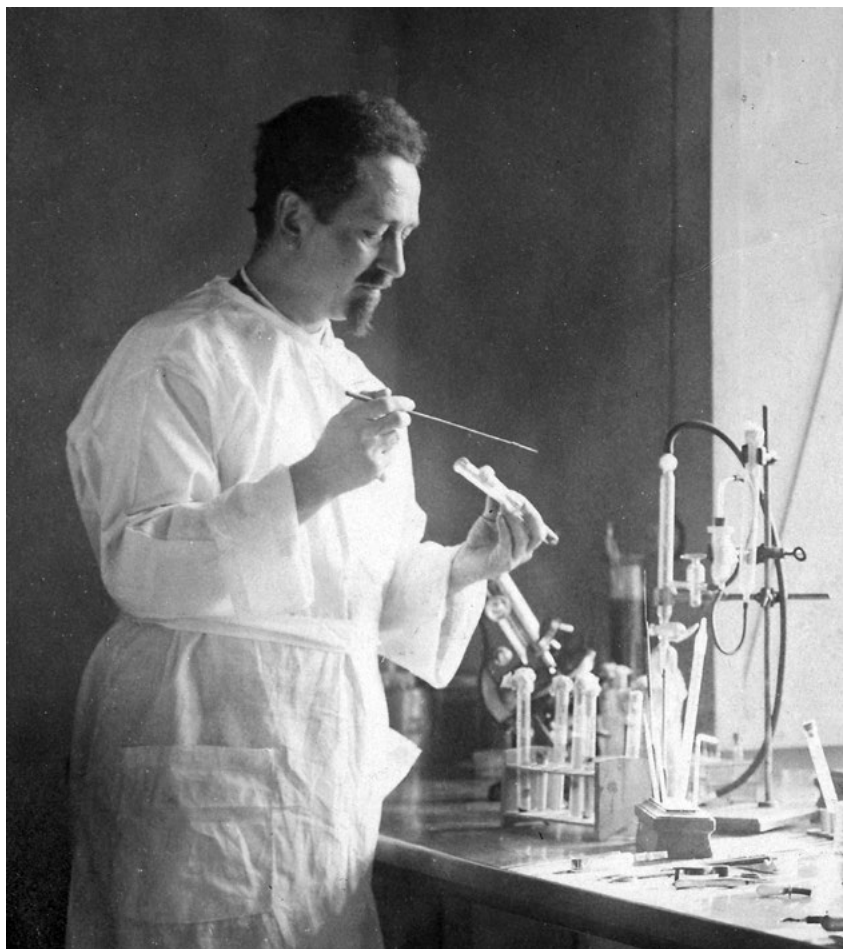
V laboratoři zaměstnal Zofii a čerstvého doktora Lvovské univerzity Ludwika Flecka, který se později stal autorem řady prací z oblasti filozofie a sociologie medicíny. Jeho osudy se po několik následujících let měly proplétat s osudy Rudolfa Weigla.

V Przemysłu Weigl strávil něco málo přes rok. V červenci 1920 ho pozvala jeho alma mater. Byl jmenován na místo řádného profesora na Katedře obecné biologie Lékařské fakulty univerzity, jež právě přijala jméno krále Jana Kazimíra.

V akademickém prostředí se rozvířily vody. Objevily se překvapivě silné hlasy proti Weiglovi. Jakým zázrakem se tento ani ne sedmatřicetiletý muž, navíc ještě s malým počtem vědeckých článků, mohl tak rychle stát profesorem? A to hned řádným.

Rudolf Weigl si na účet závistivců zažertoval: „Řádné vědce činí mimořádnými profesory. Mimořádné vědce, takové jako já, udělají rovnou řádnými.“

Do konce života tvrdil, že o významu vědce hovoří pouze kvalita jeho vědeckých prací, ne jejich počet a získané tituly.

Snímek Rudolfa Weigla publikovaný v deníku „Ilustrowany Kurier Codzienny“ a v jiných novinách vycházejících ve vydavatelském domu IKC (Lvov, 1930)

Infekční prostor. Vstup zakázán

Nový vedoucí Katedry obecné biologie Lékařské fakulty Univerzity Jana Kazimíra, řádný profesor Rudolf Weigl, v roce 1921 definitivně zavrhl myšlenku na dokončení studia medicíny. Nebylo vhodné, aby profesor byl současně studentem na vlastní fakultě, tím spíše na vlastní katedře.

Krátce po jmenování zřídil na své katedře výzkumnou laboratoř, zárodek budoucího Výzkumného ústavu skvrnitého tyfu a virů. Zaměstnal v něm mimo jiné Zofii a Ludwika Flecka, který zpracovával metody diagnostiky tyfu. Když začínalo být jasné, že asistent židovského původu spíše nebude moci počítat s akademickou kariérou, Fleck odešel. Stal se, pravděpodobně s Weiglovou přímluvou, bakteriologem ve Lvovské městské nemocnici.

Otázka Weiglůva nepolského původu nebyla pro obnovující se Polskou republiku problémem. Neobjevuje se v žádném dnes známém dokumentu. Rovněž se o tom nezmiňují vědci spolupracovníci. V multi-etnické rakousko-uherské monarchii národnost, zvláště rakouská nebo německá, smíšená s českou, nevzbuzovala žádné pochybnosti. Podobně tomu bylo i v Polsku slepovaném po stotřidvaceti letech ze tří záborů. Každý, kdo chtěl pracovat pro vlast, byl přijímán s otevřenou náručí. Zvláště ve Lvově, kde se příjmení odedávna nemuselo nutně shodovat s národností. A Rudolf Weigl nezměnil město, univerzitu ani prostředí, proto se otázka původu vůbec nemusela objevit.

„Profesor byl toho názoru, že národnost není otázkou narození, ale volby,“ uvedl Stefan Kryński ve filmu *Případ profesora Weigla*.

A on, Weigl, byl právě takovým Polákem jako Oskar Kolberg, Samuel Linde nebo Wincenty Pol, kterým polská kultura vděčí za tolik, ačkoliv by se k nim mohly hlásit jiné národy. Na druhou stranu, ukazoval, jsou přece Józef Korzeniowski-Conrad, Guillaume Apollinaire de Kostrowicki nebo dcery Marie Skłodowské-Curie. Všichni jmenovaní si zvolili jinou národnost než polskou.

Pracoviště, které Rudolf Weigl řídil, se nacházelo ve staré budově Lvovské univerzity v ulici Svatého Mikuláše 4, hned vedle se nacházel kostel zasvěcený těmúž světcí. Před lety tato budova sloužila jako jezuitský konvent, po zrušení řádu náležela armádě a od roku 1851 c. k. univerzitě Františka Josefa. Dovnitř se vstupovalo velkou bránou vedle vrátnice, v níž seděl školník, jenž podezíravě hleděl na všechny příchozí. Minuly se lítací dveře a pak se šlo velmi dlouhou a tmavou chodbou s klenutým stropem po skřípajících dubových prknech vonících pastou a stářím. „Bylo tam vždy prázdno, téměř nikoho jsem v této části budovy nepotkával,“ vzpomínal Wiktor Weigl.

Potom se chodba větvila. Cesta vlevo vedla ke Katedře botaniky a pravá k vysokým dřevěným dveřím s prosklenou rozetou v horní části. Za nimi se nacházela Katedra obecné biologie a pracovna Rudolfa Weigla. Na vstupních dveřích visel hrozivý nápis „Infekční prostor – nepovolaným vstup zakázán“. Panovala zde „nálada určité nejistoty, možná i strachu“, vzpomínal na svůj první pobyt v ústavu Władysław Wolff. „Jako kdyby se překračoval práh do jiného světa,“ popsal svou první návštěvu Andrzej Nespiak, spolužák Wiktora Weigla z gymnázia.

Po několika letech byl zrušen příchod chodbou a do ústavu byly zřízeny boční dveře, které se nacházely v zákoutí mezi univerzitní budovou a kostelem. Příchozí vcházel téměř hned ke dveřím se skleněnou rozetou.

Za dveřmi podél pravé stěny vnitřní chodby stály skříně plné laboratorních nástrojů a pomůcek: termostaty, odstředivky a sterilizátory. „Šířila se tady zvláštní vůně ohořelého papíru a rozehřátého kovu ze sušiček, ve kterých se sterilizovaly Petriho misky a krabičky s kapilárami,“ zapamatoval si Nespiak.

Na konci chodby se nacházel kabinet Michała Martynowicze, člověka pro všechno. Laboranta, mechanika, všeuměla a nejdůvěryhodnějšího pomocníka Rudolfa Weigla, jemuž vědec svěřoval služební i osobní záležitosti. Začali spolu pracovat ještě v době Velké války a od té doby se už nerozloučili. A to navzdory občasným konfliktům, oba totiž byli cholericí. Martynowicz byl u Weiglových častým hostem, trávil s nimi i část prázdnin. Po zbývajících týdny hlídal ústav a poskytoval profesorovi informace o všem, co považoval za důležité